

Archival Science – International Journal on Recorded Information, 1(2005); 2-4(2005)

Prvi članak **broja 1(2005)** časopisa Archival Science autora Jeana Drydena *Babilonska kula: Standardizacija arhivističke terminologije (A Tower of Babel: Standardizing Archival Terminology)* govori o potrebi standardizacije arhivističke terminologije, koja se kao pitanje nametnula već s nizozemskim Priručnikom 1898. godine. Brojni su autori, od Schellenberga do Jenkinsona i Taylora, u svojim tekstovima upozoravali na problem i nerazumijevanja koja se javljaju u arhivistici, kao posljedica neusklađenosti i nestandardiziranosti arhivističke terminologije. Činjenica da je arhivistika relativno mlada struka svakako utječe na standardizaciju: s jedne strane obrazovanje u ovom području još donedavno nije bilo osobito razvijeno, a s druge strane arhivistika se kao mlada znanost još uvijek snažno razvija, a s razvojem njene teorije i prakse, razvijaju se i nove spoznaje što dovodi do pojave stalno novih pojmova ili preciznijih tumačenja pojmova. Autor nudi prikaz nastojanja da se standardizira stručna terminologija u području arhivistike kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom planu, ali i prikaz poteškoća na koje se pri tome nailazi.

Grupa autora u članku naslova *Stvoriti jednom, koristiti više puta: pametno korištenje spisovodstvenih metapodataka u višestruke arhivističke svrhe (Create Once, Use Many Times: The Clever Use of Recordkeeping Metadata for Multiple Archival Purposes)* donose pregled inicijativa na području arhivistike za suočavanje s izazovom automatizacije stvaranja metapodataka, kao i njihova dijeljenja među poslovnim, spisovodstvenim i arhivskim sustavima. Među njima posebno mjesto zauzima Monash Clever Recordkeeping Metadata (CRKM), ali su spomenuti i rezultati InterPARES 2 projekta. Cilj je takvih projekata stvoriti okruženje integralnih sustava koji će dijeliti metapodatke. U stvaranju takvog okruženja važno je razviti alate metapodataka, kao što su registri shema metapodataka i alati za mapiranje, koji podržavaju automatsko stvaranje metapodataka i razmjenu atributa i vrijednosti metapodataka. Kao primjer izrade istih, autori navode nekoliko modela, poput razina uzajamnog djelovanja (Layers of interoperability), gdje za svaku od tri razine (prva se odnosi na attribute i vrijednosti, druga na prikaz, a treća na prijenos i razmjenu metapodataka) daje iscrpan pregled svih dostupnih standarda, šifriranih jezika i protokola koji se mogu koristiti za svaku od razina. Istovremeno je analiziran i australski model Recordkeeping Metadata Standard for Commonwealth Agencies.

Članak grupe autora Anne Gilliland, Nadav Rouche, Lori Lindberg i Joanne Evans *Prema infrastrukturi metapodataka za 21. stoljeće, koja podržava stvaranje, zaštitu i korištenje vjerodostojnih zapisa: Razvoj InterPARES 2 registra sheme metapodataka (Towards a 21st Century Metadata Infrastructure Supporting the Creation, Preservation and Use of Trustworthy Records: Developing the InterPARES 2 Metadata Schema Registry)* nastavlja se na prethodnu temu. Oni naglašavaju da je nužna komponenta elektroničkog upravljanja zapisima infrastruktura koja će podržavati stvaranje, zaštitu i dostupnost vjerodostojnih i razumljivih metapodataka. Ovu potrebu razmatraju u kontekstu razvoja modela sheme metapodataka InterPARES 2 Description Cross-Domain Group. Razmatrajući probleme poput samog poimanja metapodataka, upravljanja metapodacima, izrade sheme metapodataka ili zahtjeva za infrastrukturu metapodataka, autori nude odgovore na pitanja uglavnom se referirajući na praktična rješenja InterPARES 2 projekta.

Broj završava člankom Joela Wurla *Dokumentiranje razmještanja: migracija arhivskih izvora iseljenika iz Istočne Evrope nakon Drugog svjetskog rata (Documenting Displacement: The Migration of Archival Sources From Past-WW II East European Emigre Groups)*. Autor govori o migracijama iz Istočne Evrope u poslijeratnom razdoblju i načinu na koji su zajednice iseljenika nastojale očuvati i zaštititi elemente i izraze vlastitog identiteta nakon iseljenja. On pokušava analizirati na koji su način životi ovih zajednica dokumentirani kroz arhivske izvore te koja je bila uloga pisanih izvora u očuvanju tog identiteta.

Posebno izdanje časopisa **Archival Science 2-4 iz 2005.** godine posvećeno je temi makrovrednovanja. Niz članaka vrijedan je prilog upoznavanju s pojmom makrovrednovanja, njegova

razvoja i primjene. Kao što je u uvodu naglasila Candace Loewen, teorija makrovrednovanja u arhivističkoj je literaturi dosta obrađivana, ali postoji vrlo malo tekstova o njegovoj primjeni. Stoga su autori u tekstovima nastojali otići korak dalje u tom smjeru.

Prvi u nizu članaka je onaj Terrya Cooka *Makrovrednovanje u teoriji i praksi: pojava, karakteristike i primjena u Kanadi, 1950-2000 (Macroappraisal in Theory and Practice: Origins, Characteristics and Implementation in Canada, 1950-2000)*. Autor daje pregled razvoja teorije i prakse makrovrednovanja u Kanadi u navedenom razdoblju, njegovih karakteristika i konteksta razvoja.

Iako se pojam makrovrednovanja prvi puta pojavio u Kanadi tek kasnih 1980-ih, on prati razvoj postupaka odabiranja i izlučivanja u kanadskoj arhivističkoj praksi od početka 20. stoljeća. U razdoblju do 1980-ih odabiranje gradiva služilo je, prije svega, interesima stvaratelja. Iz tog razloga značajan dio gradiva nije stvarno vrednovan, nego je jednostavno preuziman u arhive kao arhivsko gradivo. Isto tako, često su vrednovanja, barem s arhivističkog stajališta, provedena bez dublje analize konteksta – političkog, operativnog i spisovodstvenog. Već se krajem 1980-ih razvija svijest o tome da je promjena koncepta vrednovanja postala nužnost. Osim konceptualnih potreba za promjenom i pojava elektroničkog gradiva tražila je drugačije teoretske, ali i strateške poglede na vrednovanje. Promjene su kretale u smjeru zacrtanom u radovima nekih istaknutih teoretičara arhivistike, poput Bearmana ili Taylora, koji ističu da je potrebno: usredotočiti se na kontekst nastanka dokumentacije; zanemariti ono fizičko i usredotočiti se na konceptualno; usredotočiti se na procese stvaranja i korištenja zapisa, a ne na zapisane obavijesti; razumjeti nastanak zapisa, njihove funkcije i aktivnosti. Tako razvijena teorija makrovrednovanja pomiče fokus od vrednovanja zapisa, ka funkcionalnom kontekstu u kojem su zapisi nastali. Cook naglašava da se korijeni makrovrednovanja kao teorije nalaze, prije svega, u nesposobnosti praktične primjene Schellenbergove konceptualne paradigme, fragmentarnim i manjkavim rezultatima vrednovanja sa stajališta javne odgovornosti, u sve većoj svijesti da arhivisti ne mogu biti tek pasivni čuvari, već aktivni sudionici u oblikovanju dokumentarne baštine, te svijesti da vrednovanje mora ponovno otkriti snagu provenijencije i dublji kontekst stvaranja zapisa. Od tih je postavki krenuo proces promjena u pristupu vrednovanju u Kanadi početkom 1990-ih, kojeg Cook u članku iscrpno prikazuje, od njegove pojave sve do 2000. godine.

Iskustva australskih arhivista u razvoju strategije makrovrednovanja donose Adrian Cunningham i Robyn Oswald u članku *Neke funkcije su jednakije nego druge: Razvoj strategije za Nacionalni arhiv Australije (Some Functions Are More Equal: The Development of a Macroappraisal Strategy for the National Archives of Australia)*. Funkcionalni pristup vrednovanju Nacionalni je arhiv Australije usvojio tijekom 1999.-2000. Autori raspravljaju o izazovima primjene funkcionalnog pristupa makrovrednovanju za cijelu upravu. Naime, pokazalo se, što autori argumentiraju i primjerima, da je u australskoj praksi funkcionalni pristup zaživio samo u pojedinačnim ustanovama, ali istovremeno nije postojao sveobuhvatan program za makrovrednovanje utemeljen na svim funkcijama uprave i grupama i vrstama zapisa. Autori stoga posebnu pažnju posvećuju projektu razvoja takvog programa, kojem je svrha bila razviti model za makrovrednovanje zapisa nastalih radom australske uprave. Poseban je cilj bio omogućiti arhivistima da identificiraju i daju prioritet u vrednovanju onim upravnim funkcijama koje su od većeg arhivističkog značaja, ali su istovremeno značajne i za javnu odgovornost, te omogućiti arhivima da utvrde mogućnost vrednovanja višestrukih upravnih funkcija. Predstavljajući napore arhivističke zajednice u tom smjeru, oni ih istovremeno uspoređuju s međunarodnim pristupom makrovrednovanju, napose sa strategijama Nizozemske, Kanade i Južne Afrike.

John Roberts u članku pod nazivom *Kivi stil makrovrednovanja: Razmišljanja o utjecaju i budućnosti makrovrednovanja u Novom Zelandu (Macroappraisal Kiwi Style: Reflections on the Impact and Future of Macroappraisal in New Zealand)* raspravlja o značenju makrovrednovanja za zakonodavni i spisovodstveni kontekst u Arhivu Novog Zelanda. Samo je makrovrednovanje, ali i australska metodologija zasnovana na kontinuitetu zapisa (DIRKS), u znatnoj mjeri utjecalo na pojam vrednovanja u Novom Zelandu. Značajan korak u razvoju prakse vrednovanja u Novom Zelandu bio je razvoj okvira za utvrđivanje prioriteta vrednovanja. Pri tome se misli na utvrđivanje prioriteta vrednovanja kroz cijelu upravu, na temelju objektivnih kriterija te sveobuhvatnih i planiranih projekta

vrednovanja. Metodologija u razvoju takvog okvira, a koju autor predlaže, utemeljena je na pristupu makrovrednovanju kakav je razvijen u Kanadi, na funkcionalnom vrednovanju i DIRKS metodologiji.

Agnes E. M. Jonker u sljedećem članku *Makrovrednovanje u Nizozemskoj: Prvih 10 godina 1991.-2001., i dalje (Macroappraisal in the Netherlands. The First Ten Years, 1991-2001., and Beyond)* daje opsežan prikaz PIVOT projekta, koji je bitno utjecao na promjenu karaktera vrednovanja u nizozemskoj praksi. Istraživanje i razvoj upravne povijesti funkcija u okviru tog projekta, pomaknuo je fokus vrednovanja od zapisa ka kontekstu njihova nastanka. Ovaj je projekt bio namijenjen izradi kriterija makrovrednovanja za cijelu upravu u Nizozemskoj. Osim opisa njegovih ciljeva i metoda, autorica istovremeno analizira njegove kritične točke i ciljeve koje tek treba ostvariti.

Robert Kretschmar u članku *Arhivsko vrednovanje u Njemačkoj: Desetljeće teorije, strategija i prakse (Archival Appraisal in Germany: A Decade of Theory, Strategies and Practices)* predstavlja vertikalno-horizentalnu metodu vrednovanja, koja se prakticira u nekim dijelovima Njemačke. Stavljajući raspravu u kontekst radova Schellenberga i Boomsa, on predstavlja tijek promjena promišljanja o vrednovanju, kako su se razvijala iz opsežne rasprave o značenju pojma »evidencije«, koja se pojavila u Njemačkoj posljednjih godina. Važno je spomenuti i Dodatak članku u kojem je predstavljena metodologija vrednovanja Radne grupe za vrednovanje Udruženja njemačkih arhivista.

U drugom dijelu ovog izdanja niz je članaka koji se bave primjenom makrovrednovanja u Knjižnici i arhivu Kanade (LAC), odnosno ranijem Nacionalnom arhivu Kanade. Iako se makrovrednovanje u njemu pojavilo još početkom 1990-ih, i premda su se promjene stalno uvodile, 2003. godine dolazi do pokušaja promjena cjelokupnog programa vrednovanja, kako bi se odgovorilo na pitanja u vezi lica i naličja vrednovanja i izlučivanja.

U prvom članku u tom nizu *Odgovornost za makrovrednovanje u Knjižnici i arhivu Kanade: Od izlučivanja do preuzimanja i dostupnosti (Accounting for Macroappraisal at Library and Archives Canada: From Disposition to Acquisition and Accessibility)* Candace Loewen daje prikaz problema i njihovih rješenja u okviru projekta promjena programa vrednovanja i izlučivanja. Ovaj je projekt uključivao rad na razvoju čitavog niza nove dokumentacije, koju ovdje valja spomenuti kao uputu onima koji se bave ovom temom: Government-Wide Plan (GWP), Memorandum of Understanding (MOU), Multi-Institutional Disposition Authority (MIDA), a posebice Records Disposition Authorities Control System (RDACS), o kojem će više riječi biti u jednom od kasnijih članaka. Projekt je imao za cilj proširiti područje odgovornosti za vrednovanje, koje će obuhvatiti kako odgovornost za odluke o vrednovanju, za postupke vrednovanja i dokumentaciju o praktičnoj primjeni programa vrednovanja, tako i odgovornost za kvalitetu i učinkovitost vrednovanja.

U sljedećem članku *Makrovrednovanje, sljedeća bojišnica: Vrednovanje velikih i složenih upravnih tijela (Macroappraisal, the Next Frontier: An Approach for Appraising Large and Complex Government Institutions)* Kery Badgley i Claude Meunier predstavljaju rad na vrednovanju gradiva kanadskog Ministarstva ribarstva i oceana rezultat kojeg su dva Odobrenja za izlučivanje zapisa. Članak prikazuje izvedivost vrednovanja gradiva na razini nadležnosti (mandata), namjesto na razini funkcija ili programa. Također, naglašava prednosti vrednovanja velikih tijela uprave u cjelini, umjesto vrednovanja uprave po sektorima, odjelima i slično.

Margaret J. Dixon u radu *S druge strane odabiranja: povratak makrovrednovanju za vrednovanje i odabiranje dosjea (Beyond Sampling: Returning to Macroappraisal for the Appraisal and Selection of Case Files)* opisuje mogućnost međuinstitucionalnog vrednovanja, koje je razvila Radna grupa za vrednovanje pri Knjižnici i arhivu Kanade. Ovaj pristup mogu koristiti mnoga upravna tijela u Kanadi kako bi izlučila milijune dosjea, ne na temelju funkcionalne analize, već na temelju definiranja »dosjea« i sedam kriterija vrednovanja za zaštitu odabranih arhivističkih dosjea.

Problem utvrđivanja koji su arhivski zapisi za predaju, u slučaju kada su ih arhivisti identificirali samo na temelju funkcija ili aktivnosti koje podržavaju, a ne kao pojedinačne predmete u sustavu spisovodstva, sve donedavno je zbunjivao arhiviste i spisovoditelje i u kanadskoj upravi. Brian P. N. Beaven u članku naslova *Hoću li dobiti svoju dokumentaciju? Utvrđivanje kvadrature kruga pojmovima i uvjetima izraženima u vezi funkcija i aktivnosti (But am I Getting My Records? Squaring the*

Circle with Terms and Conditions Expressed in Relation to Function and Activity) opisuje napore u Knjižnici i arhivu Kanade kako bi se pronašlo rješenje koje povezuje funkcionalnu analizu sa spisovodstvenim okruženjem u kojem su zapisi nastali i korišteni.

Posljednji članak u ovom je nizu onaj Normanda Fortiera *Transparentnost, suglasje i odgovornost: razvoj infrastrukture znanja o makrovrednovanju u Knjižnici i arhivu Kanade (Transparency, Compliance and Accountability: Developing a Knowledge Infrastructure for Macroappraisal at Library and Archives Canada)* koji podrobnije opisuje informacijski sustav LAC, poznat kao Records Disposition Authorities Control System (RDACS). On sadrži informacije o više od 2.000 odobrenja za izlučivanje i postupaka vrednovanja. Autor opisuje, ne samo njegovu korisnost kao alata za istraživanje, već pojašnjava kako se sustav može i mora koristiti kao instrument kojim će se utvrditi kvaliteta i uspješnost cjelokupnog programa, ali koji će istovremeno poslužiti i za opis serija zapisa.

Posljednja četiri članka analiziraju stručnu literaturu o makrovrednovanju, koja se koristi u poučavanju studenata o toj temi. Autori poput Catherine Bailey (*Teaching Macroappraisal: A View of the Literature*), Terrya Estwooda (*Teaching and Learning About Macroappraisal*), Jeannette Allis Bastian (*Teaching Appraisal in an American (U.S.) Archives Program*), Karen Anderson (*Teaching about Electronic Records in an Online Learning Environment*) i Barbare L. Craig (*Setting the Students' Bearings and Balance Appraisal*), pokazuju kako literatura i pristup koji su odabrali u svojim predavanjima ovise o okolini (obrazovnim programima) i zemlji u kojoj predaju. Osim takvog prikaza za opće obrazovne programe, ovdje nalazimo i one za specifična područja, primjerice za vrednovanje elektroničkoga gradiva. Sigurno je da oni, kao uostalom i cijelo ovdje prikazano posebno izdanje, čine vrijedan prilog istraživanju teme makrovrednovanja.

Snježana Ivanović